

Ima li prostora za novu liberalnu partiju u Srbiji?

Među građanima, analitičarima, akademskom zajednicom i političkom elitom u Srbiji skoro da postoji konsenzus oko toga da postoji preveliki broj političkih partija. Pre nekoliko godina u Srbiji je bilo registrovano oko 600 političkih partija¹. Tadašnji saziv Narodne skupštine je usvojio novi Zakon o političkim strankama², čiji je osnovni cilj bio smanjenje broja političkih partija³. U ovom radu se neću baviti analizom Zakona, koji je po mom mišljenju nedemokratski, jer ozbiljno ugrožava pasivno biračko pravo. Cilj ovog rada je da se analizira postojeći partijski sistem sa aspekta preferencija birača i pozicija partija na političkom kontinuumu i da se ponudi teorijsko rešenje kroz Daunsov prostorni model za pozicioniranje novih partija.

Entoni Dauns je svojom „Ekonomskom teorijom demokratije“⁴ napravio mini revoluciju u analizi politike, političkih, partijskih i izbornih sistema kroz kategoriju racionalnog ponašanja u politici. U ovom radu se neću mnogo baviti racionalnim ponašanjem birača, već ću obraditi Daunsov prostorni model, ali pre toga ukratko opisati motivaciju političara i partija prema Daunsovoj teoriji. Daunsovo gledište o političkim partijama se najjednostavnije može iskazati u rečenici: „...partije formulišu politiku kako bi pobedile na izborima, a ne pobeđuju na izborima kako bi formulisale politiku.“⁵. Pod partijama on smatra tim ljudi koji teži da kontroliše vladajući aparat osvajanjem vlasti na izborima. Jedini cilj političara je da pokupe nagrade koje im omogućava pozicija na vlasti, a sve u svrhu poboljšanja privatnog interesa. Ipak, i sam Dauns na jednom mestu ističe da se u praksi ponekad pojavljuju političari koji će doneti odluke koje su najbolje za društvo, čak i ako znaju da će im to doneti gubitak glasova. Može se primetiti da Dauns ostavlja malo prostora za altruizam, ali da uprkos tome on svoju teoriju bazira na aksiomu sopstvenog interesa⁶. Daunsovo shvatanje odgovara jednom od dva modela orijentacije političkih partija u procesu formiranja vlade – office seekers. Sa druge strane postoje političke partije čiji je primarni cilj da sprovede svoje politike – policy seekers⁷.

¹ Po nekim podacima uoči izbora 2008. godine bilo je registrovano 574 političkih partija.

² Videti: Zakon o političkim strankama, Službeni glasnik RS, br. 36/2009

³ Npr. Čl. 8 glasi: „Političku stranku mogu osnovati najmanje 10.000 punoletnih i poslovno sposobnih državljana Republike Srbije.“

⁴ Anthony Downs, *An Economic Theory of Democracy*, 1957.

⁵ Ibid. str. 28.

⁶ Videti: Ibid. str. 27-28.

⁷ Videti: Kenneth A. Shepsle, *Analyzing Politics* str. 517-521

Ova distinkcija između motiva koje partije imaju je veoma važna za razumevanje političkog i partijskog sistema u Srbiji. Moje stanovište je dosta blisko Daunsovom, ali takođe smatram da postoje partije koje imaju i motive koji nisu isključivo osvajanje vlasti. Naravno, osvajanje vlasti je potpuno logična i legitimna želja svake političke partije i gotovo da nema autora koji u svojoj definiciji partija ne navode i tu osobinu.

Sve do sada navedeno bi trebalo da pomogne da se razumeju politički i partijski sistem Srbije. U našem sistemu trenutno postoji 91 politička partija⁸, a u sadašnjem sazivu Narodne skupštine se trenutno nalaze predstavnici 45 političkih partija⁹ što je svojevrsan presedan. Na osnovu podataka iz Registra političkih stranaka i broju parlamentarnih partija se može zaključiti da cilj smanjenja broja političkih partija nije ispunjen. Ovo je najbolje mesto da se postavi pitanje: Da li je Srbiji potrebna još jedna politička partija? Činjenica je da uprkos velikom broju partija većina građana nije zadovoljna ponudom na političkom tržištu. Takvo uverenje je prošle godine okupilo grupu intelektualaca oko ideje „belih listića“. U ovom radu se neću baviti ovim pokretom, ali hoću idejom koja je (in)direktno proistekla iz tog pokreta - osnivanje nove političke partije.

Političke partije u Srbiji bismo prema njihovim ideologijama pozicionirali na sledeći način: dve najjače političke partije, SNS i DS, se nalaze na pozicijama desnog i levog centra. Treća najjača partija, SPS, se nalazi levo od DS-a, dok sa desne strane SNS egzistira DSS. Pozicija G17 (URS) se teško može odrediti, usled njihove kontradiktornosti¹⁰, ali sa ekonomske tačke gledišta su svakako levo od centra. Pored ovih partija, na pozicijama levo od centra se nalazi veliki broj malih partija, dok je jedino LDP partija koja bi se našla u centru.¹¹ Međutim, kao što ćemo kasnije videti partijama nije toliko blisko poznavanje političkih ideologija, pa u pogledu ekonomske politike ovaj prikaz izgleda potpuno drugačije. Glavno pitanje za osnivače nove partije trebalo bi da bude gde i kako pozicionirati partiju na političkom kontinuumu, ne posmatrajući partijske ideologije, već ekonomske programe. Kod Entonija Daunsa se može naći

⁸ Videti: Izvod iz registra političkih partija na: <http://www.drzavnauprava.gov.rs/article.php?id=784> Dostupno 02.02.2013

⁹ Videti: <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/334418/Srbija-rekorder-po-broju-stranaka-u-parlamentu> Dostupno 02.02.2013

¹⁰ G17 je članica EPP-a, načelno se zalažu za slobodno tržište, a često pribegavaju intervencionističkim politikama.

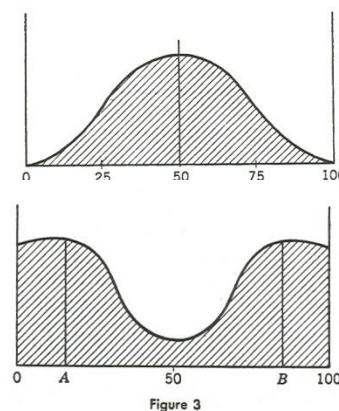
¹¹ Linearni spektar političkih ideologija videtu u: Endru Hejvud, Političke ideologije

odgovor na ovo pitanje uprkos tome što se njegova analiza pre svega odnosi na dvopartijske sisteme.

Dauns u svojoj analizi polazi od analogije ekonomskog i političkog tržišta. On od Hotelinga preuzima koncept prostornog modela.¹² Dauns polazi od pretpostavke da su preferencije birača jednovrsne i da imaju nagib nadole na obe strane.

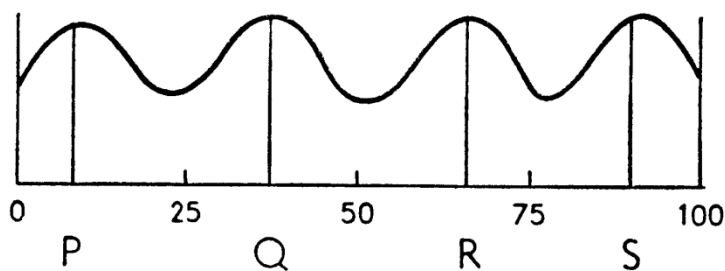
Suština ovog modela je da će se partije u dvopartijskom sistemu kretati ka centru kako bi obuhvatili što veći broj glasača.

U situacijama kada su preferencije bimodalne na prvi pogled se može zaključiti da bi partije trebalo da ostanu na svojim pozicijama. Međutim, partije koje se nađu u toj poziciji se mogu kretati ka centru sa željom da pridobiju nove glasače. Ukoliko su birači racionalni oni će i dalje glasati sa tu partiju, iako se pomerila ka centru jer je i dalje bliža nego druga partija, a apstinencija nije racionalna jer će oni indirektno omogućiti drugoj partiji da pobedi.

Ovo su dva modela koja su veoma važna za razumevanje partijskog sistema u Srbiji, iako se radi o višestranačkom sistemu. Iako Dauns svoju analizu prvenstveno zasniva na dvopartijskim sistemima, on u jednom delu govori i o višepartijskim sistemima. Do višepartijskih sistema dolazi kada je distribucija birača polimodalna.

U višepartijskim sistemima je kompleksnija situacija jer partija Q ne može da uveća biračko telo tako što će se približiti partiji P ili R. Tako da je verovatnije će partije u višepartijskim sistemima insistirati na ideološkim razlikama od drugih.

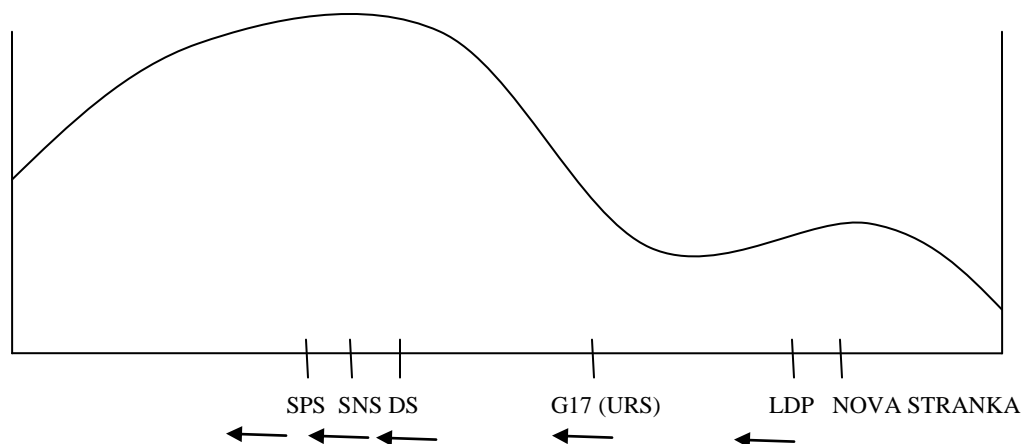

Nakon ove analize, dolazimo do centralnog dela rada – osnivanje novih partija u Srbiji. Kod analiziranja novih partija je važno pre svega napraviti razliku između onih koje se formiraju da bi pobedile na izborima i onih kojima nije primarni cilj pobeda na izborima, već žele da utiču na postojeće partije da promene ili ne svoju politiku. Kada se grupa ljudi okupi i započne sa

¹² Videti: Harold Hoteling, Stability in Competition, The Economic journal, XXXIX, 1929

procesom formiranja nove partije važno je da budu svesni okruženja u kome deluje. Oni moraju da poznaju preferencije birača i politike koje zagovaraju postojeće partije.

Istraživanja javnog mnjenja uglavnom pokazuju da su ekonomska pitanja najznačajnija građanima. Tako su pitanja poput Kosova koje je godinama dominiralo predizbornim kampanjama, ustupilo mesto ekonomskim temama. U Srbiji koja je još uvek nedovršena država, gde se veliki broj građana rado priseća „zlatnog doba“ socijalizma, bilo je dovoljno samo nekoliko loših poteza političke elite nakon petooktobarskih promena da se povrati želja za paternalističkom ulogom države. To je dodatno ojačano nakon 2008. godine i u uslovima svetske ekonomske krize. Sa druge strane, političke partije kao pažljivi slušaoci to upijaju i kreiraju programe koji će odgovarati raspoloženju birača. Na prvi pogled bi se činilo da su stvari savršene. Građani žele državu blagostanja, a najveće partije u svojim programima to zastupaju. Međutim, uprkos tome ispitivanja javnog mnjenja nam pokazuju da su građani nezadovoljni ponudom na političkom tržištu. Pokušaću grafički da prikažem kako izgledaju preferencija birača u odnosu na ekonomska pitanja i poziciju 5 političkih partija.

Na pozicijama na kojima se nalaze SNS, DS i SPS se nalazi najveći broj partija koje ovde nisu prikazane (PUPS, SDPS, JS...). Ovakve preferencije birača rezultiraju formiranjem levičarske vlade. Na prvi pogled bi se moglo pretpostaviti da bi pravac u kom bi trebalo da razmišlja nova politička opcija išao ulevo. Ovaj trend zaista i postoji u Srbiji što nam govore podaci iz Registra gde su gotovo sve partije koje su nastale u poslednjih godinu dana socijaldemokratske. Partije koje su isključivo office seekers mogle bi razmišljati i o poziciji levo od SPS-a. Raspoloženje građana nakon veoma lošeg procesa privatizacije se zaista pomera ulevo i veliki broj radnika očekuje aktivnu ulogu države. Takođe, poljoprivrednici očekuju pomoć države u vidu

subvencija, privrednici takođe i tako se stalno javlja jedna grupa koja smatra da je od suštinske važnosti za državu i da bi država trebalo da pomogne. Međutim, u trenutnoj situaciji u Srbiji nova politička opcija bi trebalo da prepusti levu stranu političkog kontinuuma postojećim partijama i da dugoročno računa na promenu preferencija birača i da osvoji veliko tržište desno od centra koje će neminovno rasti. Zapravo, moja ideja je da ni bi trebalo u analizi uzimati Dausov model koji se bavi višepartijskim sistemom, već naprotiv uzeti njegov model dvopartijskog sistema u društvu koje ima preferencije kao na slici iznad. S obzirom da se sve partije nalaze na levom spektru, a da LDP ima pravac pomeranja ulevo, smatram da bi se za novu partiju sa liberalnim ekonomskim programom otvorilo dosta prostora. Racionalni građani će vremenom, kada konačne postane jasno da će se penzioni sistem urušiti i da su postojeći sistemi obrazovanja i zdravstva neodrživi promeniti svoje preferencije. Levi spektar političkog kontinuuma će biti prezagrušen, a prostor na drugoj strani će biti prazan, sa velikim potencijalom. To je pozicija koju je LDP imao na izborima 2007. godine, a koju je vremenom izgubio. Upravo zbog toga nova partija može očekivati da će dobiti podršku od razočaranih birača LDP-a, izneverenih birača DS-a i izmorenih birača G17.

Rasprava o osnivanju novih partija je veoma važna, jer sa jedne strane imamo prezasićeno tržište sa velikim brojem političkih partija, ali sa druge strane veliki deo građana ne koristi svoje aktivno biračko pravo, jer je loša ponuda na tržištu. Po mom mišljenju osnivanje nove političke opcije je opravdano i racionalni političari pažljivom analizom i dugoročnim razmišljanjem mogu stvoriti jaku i uspešnu liberalnu partiju.

Literatura:

1. Anthony Downs, *An Economic Theory of Democracy*, Harper Colins Publishers, New York, 1957;
2. Endru Hejvud, *Političke ideologije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005;
3. Iain McLean, *Uvod u javni izbor*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1997;
4. Kenneth A. Shepsle, *Analyzing Politics – Rationality, Behavior, and Institutions*, W-W-Norton & Company, New York – London, 2010;
5. *Zakon o političkim strankama*, Službeni glasnik RS, br. 36/2009
6. www.blic.rs
7. www.drzavnauprava.gov.rs